

Pedagogové ve starověku

Zuzana Svobodová

Pedagogové ve starověku

Výchova a učitelství v Bibli

Výchova a učitelství ve Starém zákoně_I

Výchova ve Starém zákoně_I

Terminologie

- Izajáš 1,2n:

*Slyšte nebesa, naslouchvej země,
tak promluvil Hospodin:*

*„Syny jsem vychoval [ř. egénésa, l. enutrivi], pečoval [ř. hypsósa, l. exaltavi] o ně,
ale vzepřeli se mi.*

*Vůl zná svého hospodáře,
osel jesle svého pána,
mne však Izrael nezná,
můj lid je nechápavý.“*

→ *výchova jako přivedení k vzrůstu, odchování* (sr. dále: Iz 23,4; 49,21; 51,18; Pl 2,22; Ez 19,2)

Výchova ve Starém zákoně_I

Terminologie

Hebrejšťina užívá pro výchovu:

- sloveso *jásar* (správně vést, držet v kázni, trestat: Lv 26,18; Ž 94,10; Př 29,19) – výchova vůle i rozumu. Neužívá se o zvířatech. Zejm. u dětí, ale i u dospělých (Iz 26,16), i Božího lidu jako celku. Obsah: naslouchání Božímu slovu, poslušnost (přikázání, zákona).
- ׀מך (n-m-')
- podst. jméno *mûsár* (מסר, kázeň, napomínání, cvičení: Př 12,1)
- tvary slovesa *járá* (ukázat prstem, názorně vyučovat: Ex 35,34, poučit: Jb 6,24)
- tvar slovesa *jákach* (kárat, volat k odpovědnosti, domlouvat: Př 3,11)

Výchova ve Starém zákoně_I

Terminologie

V Septuagintě je hebr. kořen *j-s-r* překládán:

- slovesem *paideuein* (vychovávat)
- podstatným jménem *paideia* (výchova)

Dále se vyskytují výrazy:

- tvary slovesa *egeírein* (budit, probouzet, budovat, vstávat, pozvednout se, vystoupit)
- tvary slovesa *gínesthai* (zrodit se, povstat, stát se)

Výchova ve Starém zákoně_I

Terminologie

latinské výrazy:

výchova: *ēducātiō*, *disciplīna* (vyučovací předmět, společenská)

vychovatel: *ēducātor* (nevlastního dítěte), *nūtrīcius* (živitel),
paedagōgus, *magister*

Výchova ve Starém zákoně_I

- Izrael chápe celé své dějiny jako Boží výchovnou cestu – zde mají své místo i tresty, napomínání, domluvy, příkazy, zákon, ale i podivuhodná vysvobození (Dt 4,36).
- I zástupné nesení kázně a kárání se může stát prostředkem k uzdravení (Iz 53,6).
- Bůh nevychovává jen Izraele, ale i pohany: Ž 94,10.
- Ve SZ výchova doprovázena trestem, trestání dává naději na nápravu: Př 19,18; zahání bláznovství: Př 22,15; přináší život tomu, kdo výchovu přijímá: Př 4,13.

Starozákonní termíny pro "učitele"

V kraličtině a ekumenickém překladu SZ jde nejčastěji o překlad tvarů hebrejského slovesa *j-r-h* (ukazovat, řídit, učit). Několik příkladů použití termínu učitel ve SZ:

*Mnoho let býval Izrael bez pravého Boha, bez kněze-**učitele** a bez zákona.* (2Pa 15,4) – slova proroka Azarjáše ke králi Ásovi.

*Hle, jak nedostupný je Bůh ve své síle! Kdo je **učitel** podobný jemu?* (Jb 36,22) – ze čtvrté Elíhúovy řeči k Jobovi.

*Ač Vám dával Panovník chléb soužení a vodu útlaku, on, tvůj **učitel**, už se nebude držet stranou. Na vlastní oči uzříš svého **učitele** a na vlastní uši uslyšíš za sebou slovo: "To je ta cesta, jděte po ní", ať budete chtít doprava nebo doleva.* (Iz 30,20n)

Starozákonní termíny pro "učitele"

*Co prospěje tesaná modla, již vytesal její tvůrce, modla litá, **učitel** lži? Ať si v ní doufá její tvůrce, zhotovuje pouze němé bůžky. Běda tomu, kdo říká dřevu: "Procitni", kdo říká němému kameni: "Vzbud' se." Něco takového má být **učitelem**? I když je to potaženo zlatem a stříbrem, nemá to žádného ducha.*

(Ab 2,18n) – Páté (poslední) "Běda" proroka Abakuka

Dvakrát jde o překlad tvaru **ch-k-k** (dávat zákony, zákonodárce, Ž 60,9; 108,9 – pro oba případy: kraličtí: *Juda, můj **vydavatel zákona***)

Po jednom výskytu jde o tvar slovesa

l-j-s (vykládat, tlumočit, Iz 43,27)

s-v-h (dávat rozkazy, předpisy, Iz 55,4)

l-m-d: učit, Ž 119,99:

Jsem prozíravější než všichni moji učitelé, neboť přemýšlím o tvých svědectvích

Starozákonní termíny pro "učitele"

u Ezd 7,21 jde o aramejské podstatné jméno ***sáfar*** (písař, ekum.: *Ezdráš, znalec zákona Boha nebes*)

u Neh 8,1.4 jde o hebrejský výraz ***sófér*** (muž knihy, nz zákoník, znalec zákona (rovněž o Ezdrášovi), Ž 45,2: písař).

→ *Uvedené příklady ukazují, že ve SZ je izraelskému lidu učitelem především Bůh – jako takového jej má Izrael **chápat, naslouchat mu, následovat jej.***

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

- Mojžíš – prvenství mezi židovskými proroky i učiteli, *rabejnu*, židovský lid – jeho žáci (Dt 34,9-12)
- prorok a učitel – od počátku spojení (poslán Bohem, duch moudrosti)
- Mojžíš vyučen v egyptské moudrosti (Ex 2, Sk 7,22), ve 40ti letech začíná jeho poslání vůdce lidu, nezákonné jednání, prchá na poušť, za manželku cizinku, návrat k poslání, vyvedení z Egypta 15. Nisanu.
- Putování pouští: celkem 42 tábořišť/stanovišť (Nu 33), 40 let

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

stanoviště **Kádeš** (Kádes) – zde Mojžíš soudcem (Ex 15,25, 18,1nn. zejm.13nn, Nu 20)

hora Boží – **Choréb** (Oréb); otázka, kde přesně nezodpovězená: zda na **Sinajském** poloostrově v Džebel Serbal, Džebel Katerin, Džebel Mus, v okolí Kádes, sev. Arabie poblíž Akaba, ...)

místo největšího modlářství Izraele – Bášan (Bét-ješimót, Belfegor) nebo Šitím (Setim, Ábel-šitím), 24 000 mrtvých, krátce před smrtí Mojžíše

- Mojžíšova smrt – Dt 34,5: v plné síle ve 120 letech, spatřil zaslíbenou zemi s hory Nebó, naproti Jerichu; hrob není znám.

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

- Někteří vykladači interpretují události z Nu 25 dle Oz 9,7-14 tak, že Mojžíš byl zabit.
- Izaiášovské zpěvy o trpícím služebníkovi se dle pozdní žid. tradice vztahovaly na Mojžíše (Iz 42,1-9; 49,1-9; 50,4-11; 52,13-53,12)
- Mojžíš jako předobraz/předchůdce mesiáše (spolu s Eliášem) – proměnění na hoře
- Mojžíš jako předobraz Ježíše
- Mojžíš – „ten prorok“
- Mojžíš a Zákon
- stará smlouva – Mojžíš, nová smlouva – Ježíš

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

- V prorocké době Mojžíš nijak neuctíván, zájem o věc Hospodinovu, nikoli osobu Mojžíše.
- Až pozdní helénistické a palestinské židovství se soustřeďuje na Mojžíšovu osobu; vznik románů a legend, zde Mojžíš jako původce egyptské kultury i řecké filosofie, učitel Izraelův, božský prorok pro celý svět, modlitebník, trpitel. Samaritáni věřili, že Mojžíš přijde jako mesiáš.
- Podstatné symboly z doby Mojžíšovy: Desatero, schrána smlouvy (stánek úmluvy).
- Zdůraznění misijního úkolu Izraele ve světě – theokracie, podrobení všeho a všech Bohu.
- Podstata mojžíšovského kultu: obětování vkládáním rukou na hlavu, ukazovat se před Boží tváří, vzývat Hospodinovo jméno, recitovat Zákon, žehnat.

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

- V novozákonní době:
 - Mojžíš a Zákon synonyma
 - Mojžíš a Proroci opisem pro celý SZ
 - Mojžíš předobrazem Ježíše
 - Mojžíš obrazem trpícího služebníka, předobrazem mesiáše – Krista
 - dva tajemní odpůrci: „*Jako Jannés a Jambrés odporovali Mojžíšovi, tak i ti falešní učitelé odporují pravdě. Jsou to lidé se zvrácenou myslí, kteří ve víře selhali.*“ (2Tm 3,8)
 - Mojžíš odkazem na víru ve vzkříšení: „*A že mrtví vstanou, naznačil i Mojžíš ve vyprávění o hořícím keři, když nazývá Hospodina ,Bohem Abrahamovým, Bohem Izákovým a Bohem Jákobovým‘. On přece není Bohem mrtvých, nýbrž živých, neboť před ním [jemu] jsou všichni živi.*“ (L 20,38n)
 - Mojžíš odkazem oprávnění misie mezi pohany (Ř 10,19n)
 - Ježíš jako druhý Mojžíš (L 7,16, J 6,32)

Mojžíš – první prorok a učitel Izraele

- V době prvotní církve:
 - Štěpán vykládá Mojžíšovo utrpení jako paralelu k Ježíšovi (Sk 7,20-44)
 - předobrazem víry (Žd 11,23-29)
 - pro Pavla Mojžíš typologickým obrazem Krista: 1K 10,1n, obraz staré smlouvy, spravedlnost ze zákona vs. spravedlnost z víry
 - Zákon a Evangelium (Mojžíš a Ježíš) – J 1,17
 - Mojžíšova věrnost věrností služebníka, ale Kristova věrností Syna (Žd 3,1-6)
 - ve Zj 15,2-4 Mojžíš předobrazem Beránka (vysvobození Izraele – lidu z hříchu, průchod mořem – pochodem do nebeské vlasti, Mojžíšova píseň – vítězného jásotu)

Hebrejská výchova a vzdělávání

- **studium** není v židovském chápání prostředek k dosažení cíle, ale samo je **cílem**
- nejpřednějším z Božích příkazů (*micvot*) je studium a osvojení Tóry: „... *Tu práci nemusíš dokončit, avšak ani s ní nesmíš o své vlastní vůli přestat. ...*“ (Pirkej avot / PA – Výroky otců, kanonická Mišna, 2/20,21)
- dále: texty z čítanky *Chrestomatie z dějin pedagogiky*, s. 82-92.

Pokuste se napsat vlastní charakteristiku hebrejské výchovy – 5-10 bodů (ve zkratce).